

PROCEEDINGS BOOK

EURASIA

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH
AND INNOVATION CONGRESS**

21-22 JULY 2023

GUBA, AZERBAIJAN

AZERBAIJAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

GUBA CAMPUS

EDITOR

ASSOC. PROF. DR. YUSIF ALIYEV

ISBN: 978-625-367-207-2

EURASIA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND INNOVATION CONGRESS

**EURASIA
INTERNATIONAL SCIENTIFIC
RESEARCH AND INNOVATION
CONGRESS**

21-22 July 2023

Guba, Azerbaijan

Azerbaijan State Pedagogical University Guba Campus

PROCEEDINGS BOOK

Edited by

Assoc. Prof. Dr. Yusif ALIYEV

All rights of this book belong to Iksad Global- 2023.

Without permission can't be duplicate or copied. Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Iksad Global- 2023 ©

Issued: 30.07.2023

ISBN: 978-625-367-207-2

CONGRESS ID

EURASIA

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND INNOVATION
CONGRESS**

DATE-PLACE

21-22 July 2023

Guba, Azerbaijan

Azerbaijan State Pedagogical University Guba Campus

EDITOR

Assoc. Prof. Dr. Yusif ALIYEV

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

TOTAL NUMBER OF PAPERS: 88

THE NUMBER OF PAPERS FROM TÜRKİYE: 40

OTHER COUNTRIES: 48

PARTICIPANT COUNTRIES (11):

**Azerbaijan, Türkiye, India, Pakistan, Algeria, Serbia, Romania,
Indonesia, France, Morocco, Turkish Republic of Northern Cyprus**

CONGRESS CHAIRMAN

Assoc. Prof. Dr. Yusuf ALIYEV
Director of ADPU Quba Branch

CONGRESS ORGANIZING COMMITTEE

Assoc. Prof. Dr. Asif Axundov - Dean of the Faculty of History and
Geography of ADPU
Dr. Təhminə Əliyeva - Head of the Quba filial of ADPU
Dr. Mürvət Əliyev - Head of the Quba filial of ADPU
Dr. Pərvanə Rzayeva - Head of the Quba filial of ADPU
Dr. Aysel Shaydayeva - Deputy director of the Quba filial of ADPU
Dr. Elvan CAFAROV- Azerbaijan State Pedagogical University
Dr. Mehriban EMEK - Adıyaman University
Dr. Nurlan AKHMETOV - Khodja Ahmet Yessevi University

COORDINATOR

Alina AMANZHLOVA

CONGRESS SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Bahaddin SINSOYSAL - Istanbul Gedik University
Dosen Asif Axundov Dean of the Faculty of History and Geography of
ADPU
Assoc. Dr. İsmail TOPÇU - Alanya Alaaddin Keyubat University
Dr. Təhminə Əliyeva - Head of the Quba filial of ADPU
Dr. Mürvət Əliyev - Head of the Quba filial of ADPU
Dr. Pərvanə Rzayeva - Head of the Quba filial of ADPU
Dr. Aysel Shaydayeva - Deputy director of the Quba filial of ADPU
Dr. Elvan CAFAROV- Azerbaijan State Pedagogical University
Dr. Mehriban EMEK - Adıyaman University
Dr. Nurlan AKHMETOV - Khodja Ahmet Yessevi University
Dr. Etem I. ŞAHİN -Adana Alparslan Türkeş Science and Technology
University
Dr. Muhammad Faisal - Director Ministry of Human Rights, Pakistan
Dr. Erkan EFİLTİ - Kyrgyzstan-Türkiye Manas University, Kyrgyzstan

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ TÜRKÇE VE ARAPÇA
YAZMA ESERLERİN İŞLEMELİ KUMAŞ CİLTLERİNİN TEKNİK VE DESEN ANALİZİ
ISTANBUL UNIVERSITY RARE WORKS LIBRARY TURKISH ARABIC AND TURKISH
WRITING WORKS SHOULD BE EMBROIDERED TECHNICAL AND PATTERN
ANALYSIS OF FABRIC SKINS**

Nurgül ÖZKESER

*Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Enstitüsü, Geleneksel
Türk Sanatları Bölümü, Cilt Anasanat Dalı, İstanbul, Türkiye*

ORCID ID: 0000-0001-9517-7375

ÖZET

Türk cilt sanatı tarihsel süreç içerisinde farklı malzeme ve tekniklerle bezenmiş ve dönemin tezeyinat anlayışıyla paralel bir seyir izlemiştir. Türklerin sanata olan merakları ele aldıkları her türden nesne üzerinde kendisini göstermiş ve titiz bir işçilik gözetilerek sanatlı eserler vücuda getirilmiştir. Birbirinden farklı motiflerle işlenen ciltler sıklıkla deri üzerine yapıldıkları gibi kumaş üzerine de nakşedilerek ayrı bir estetik görünüm kazandırılmıştır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi koleksiyonunda mevcut bulunan Türk İslam Sanatı cilt kaplarının geçmişten bugüne geliş süreci ve Türk cilt sanatına katkıları amacıyla yapılan incelemeler hakkında bilgi verilecektir. 16. yüzyıla kadar devam eden altın sim sarma işi bu yüzyıldan sonra terk edildiği, nakışların mavi, güvez ve samani renklerle işlendiği görülmektedir. Süslemelerde üsluplaşmış bitki ve çiçek motiflerinin kullanıldığı ve 18.yüzyıldan sonra çiçeklerden oluşan motifler tercih edilmiştir. Zamanla altın sırma çeşitli renklerle karıştırılarak işlenmiş ve bu teknik 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu dönemde tel, boncuk, inci, değerli taşlar, kadife ipeği, tırtıl, pul, yün ve pamuk iplikleri işlemeler kullanılmıştır. Kumaş olarak düz ve dokulu kadife, ipek keten ve el dokuma kumaşlarda yer almaktadır. Bildirimizde İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan el yazama eserlerin ciltleri ayrıntılı bir şekilde ele alınarak incelenmiş, dönemin kitap zenginliği ve işçiliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Cilt Sanatı, Nakış, Yazma Eser, İşlemeli Kitap Kapları, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

ABSTRACT

Turkish bookbinding art has been adorned with different materials and techniques in the historical process and has followed a parallel course with the decoration understanding of the period. The Turks' interest in art showed itself on all kinds of objects they dealt with, and artistic works were created with meticulous craftsmanship. The bindings, which are embroidered with different motifs, are often made on leather as well as embroidered on fabric, giving a different aesthetic appearance. Information will be given about the development process of Turkish Islamic Art leather containers available in the collection of Istanbul University Rare Works Library from the past to the present and the investigations conducted for the purpose of their contribution to Turkish leather art. 16. it is seen that the gold glitter wrapping work, which continued until the century, was abandoned after this century, and the embroideries were embroidered with blue, moth and samani colors. Stylized plant and flower motifs are used in decorations and 18. after a century, motifs consisting of flowers were preferred. Over time, the gold glaze was mixed with various colors and processed, and this technique is 19. it has continued until the century. During this period, wire, beads, pearls, precious stones, velvet silk, caterpillar, sequins,

wool and cotton yarns were used for embroidery. As a fabric, it is included in plain and textured velvet, silk linen and hand-woven fabrics. In our paper, the volumes of manuscripts found in the Istanbul Library of Rare Works were examined in detail and the richness and craftsmanship of the books of the period were tried to be revealed.

Keywords: Bookbinding, Embroidery, Manuscript, Embroidered Book Containers, Istanbul University Rare Works Library.

1.GİRİŞ

Kütüphane koleksiyonunda bulunan Türk İslam Sanatı ciltleri içerisinde işlemeli el yazma kitap kapları hakkında daha önce bir araştırma ve inceleme yapılmadığı tespit edilmiştir. Kütüphanede mevcut bulunan işlemeli cilt kaplarının geçmişten günümüze kadar geliş süreci, bugünkü durumu ve Türk cilt sanatına katkıları amacıyla kütüphanede inceleme ve çalışmalar sonucu kütüphane kataloğu taranarak işlemeli el yazma kitap kabı olarak dokuz adet eser tespit edilmiştir. Aynı zamanda Türk Nakış İşlemeleri konusunda araştırmalarda kazandığımız bilgiler doğrultusunda eserlerin çizim ve uygulama çalışmaları yapılmıştır. XVI. yüzyıla kadar devam eden altın sarma sırma işi bu yüzyıldan sonra terk edilmiş, nakışlar mavi, güvez ve samani renklerle işlenmiştir. Süslemelerde üsluplaştırılmış / stilize edilmiş bitki ve çiçek motifleri kullanılmış ve XVIII. yüzyıldan sonra doğal çiçeklerden oluşan motifler tercih edilmiştir. Zamanla altın sırma çeşitli renklerle karıştırılarak işlenmiş ve bu teknik de XIX. yüzyıla kadar sürmüştür. Bu dönemde tel, boncuk, inci, değerli taşlar, kadife ipeği, tırtıl, pul, yün ve pamuk iplikleri işlemlerde kullanılmıştır. Kumaş olarak düz ve dokulu kadife, ipek, keten ve el dokuma kumaşlar da yer almaktadır.

2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ TARİHÇESİ

Öğretime açılış yılı olan 1470 senesi İstanbul Üniversitesi'nin başladığı yıl olarak kabul edilir. Fatih Sultan Mehmet, kütüphaneye kendi kütüphanesinde bulunan bazı kitapları vakfetmiştir. 1946 Nisan'ında Sultan Abdülmecid isteği üzerine kurulan ilk Darül Fünun Kütüphanesi çıkan Hoca Paşa yangınında yanmıştır. 3 Mart 1924'te çıkartılan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile tüm okullar, medreseler, kütüphaneler Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Medrese-t-ül Kuzat (Kadı Okulu) binası kütüphane olarak kullanılmak üzere Darülfünuna devredilmiştir. İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Kütüphanesi, Beyazıt Meydanı Besim Ömer Paşa Caddesi üzerindedir. 1912 yılında Şeyhülislam Hayri Efendi'nin emri ile Evkaf Nezaretince Medreset'ül Kudât (Kadılar Medresesi) olarak yapılmış olup, mimarı Kemalettin Bey'dir. Medreselerin kapatılması üzerine bina İstanbul Dar'ül Fünun'una kütüphane olarak kullanılmak üzere verilmiştir. 1933 yılında 2252 sayılı kanun, Dar'ül Fünun'u üniversiteye dönüştürünce kütüphanenin adı İstanbul Üniversitesi kütüphanesi olmuştur. 1982 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'yla bugünkü adı olan İ.Ü. Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı adıyla hizmet vermektedir.

Nadir Eserler Kütüphanesi, Yıldız Saray Kütüphanesi'nden gelen ve dünyada tek nüsha olan değerli kitapları, padişah yazması divanlar ile o dönemin birçok önemli şahsiyetinin kitap koleksiyonları ve II. Abdülhamid döneminin önemli bir arşivleme çalışması olan 36.585 adet fotoğrafla önemli ve tanınan bir koleksiyona sahiptir. Nadir Eserler Kütüphanesi'nde yaklaşık 93.071 cilt, 9943 Türkçe yazma, 6967 Arapça yazma, 1618 Farsça yazma ve diğer dillerde (Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Rusça, Rumca, Ermenice, Arnavutça) 81 adet yazma olmak üzere, toplam 18.606 adet yazma eser, 25.375 adet Osmanlıca matbu kitap, 693 baskı albüm, 911 albüm, 1350 harita, 212 müzik notası, 554 gazete, 345 dergi, 28 hat ve levha, 4300 adet Latin harfli kitaplar bulunur. Yıldız Sarayı Kütüphanesinden gelen ve tek nüsha olan kitaplar, padişah yazması divanlar ve kitaplar, II. Abdülhamid koleksiyonu olan 911 adet albüm ve 36.585 adet fotoğraf yer almaktadır.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Atatürk'ün emriyle, Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin üniversiteye nakli ve fakülte kitaplıklarındaki eserlerin bir araya toplanması sonucu yeni bir mekânda, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na bağlı birim olarak kurulmuştur. İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasından bu yana çeşitli adlarla anılan kütüphane (Nadir eserler Kütüphanesi ve Müzesi, Kitap Sarayı, Nadide Eserler Kütüphanesi vb.) şu anda İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na bağlı olarak Nadir Eserler Kütüphanesi olarak bilinir. 1999 İstanbul depremiyle uzun bir süre kapalı kalan kütüphane, 2003 yılında Rektörlük binasında hizmete açılmış, restore edilen binasının tamamlanmasıyla da 2006 yılında eski yerine, şimdi bulunduğu mekânda hizmet vermeye başladı.

1982 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'yla bu günkü adı olan İ.Ü. Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı adıyla hizmet vermektedir. Bina 3 katlı olup 677 m2 kullanım alanına sahiptir. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı Kütüphanesindeki eserleri 1924 yılında Darül Fünun'a devredilmiştir. Kütüphane 30 Kasım 1924'te hizmete açılmıştır.

Resim 1. İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesin Kitabesi

Resim 2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

MEKTEB-İ KUDÂT (KADI OKULU)

İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesin Kitabesi'nin okunuşu:

“ İnnallâhe ye'murukum en tueddül emânâti ilâ ehlihâ ve izâ hakemtum beynen nâsi en tahkumû bil adl(adli). İnnallâhe nimmâ yeızukum bihî. İnnallâhe kâne semîan basîrâ(basîran)”.

Hat—Hattat Ömer Vasfi Efendi'ye aittir.

Yazı Tarzı- Celi Sülüs. Nisa Süresi 58. Ayeti Kerim'e.

Ayet Açıklaması: Nisa Süresi 58. Ayet-i Kerime'nin Türkçe meali” Şüphe yok ki Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder!

Doğrusu Allah, bununla size ne güzel nasihat veriyor! Şüphesiz ki Allah Semi (her şeyi işiten) dir, Basir (hakkıyla görendir)¹

Resim 3. Medresetü'l Kuzâ
(Kadılar Medresesi) Eski Hali

Resim 4. Medresetü'l Kuzâ
(Kadılar Medresesi) Bugünkü Hali

Resim 5. Nadir Eserler Kütüphanesi İç Girişi

Resim 6. Nadir Eserler Kütüphanesi Dış Görünüş
Eski Hali

¹ (Elmalılı Hamdi Yazır Kur'an-ı Kerim Meâli)

Resim 7. Nadir Eserler Kütüphanesi Dış Görünüş Bugünkü Hali

Resim 8. Ömer Vasfi Efendi

Hattat Ömer Vasfi Efendi (Tophaneli) (1297-1347 / 1880-1928)

Hırka-i Şerif Camii Hatibi Eyüp Sabri Efendi'nin oğlu olarak 20 Cemaziyülevvel 1297/30 Nisan 1880 tarihinde Tophane Defterdar Mahallesi Türkgücü Sokağı'nda dünyaya geldi. Hattat Neyzen Emin Yazıcının ağabeyidir.

İlk tahsilinden sonra, Tophane Feyziye Rüşdiyesi'ne devam etti. Burada yazı hocası Çukurcumalı Kadri Efendi'den sülüs-nesih dersi aldı. Daha sonra Aziz Efendi'den ta'lik ve sülüs, Kâmil Efendi'den sülüs ve dîvâni meşk etti. Nihayet 1319/1901 yılında Sami Efendi'ye meşke başlayarak, celi ta'lik ve celi sülüs çalıştı. 19 Zilkade 1322/25 Ocak 1904 tarihinde babasının vefatı üzerine, onun görevi olan, Hırka-i Şerif Camii Hatipliğini Ömer Efendi üzerine aldı. Vefatına kadar bu görevi sürdüren Ömer Vasfi Efendi'nin kardeşi Neyzen Ali Efendi de ünlü bir hattat idi. Uğur Derman "Kardeş İki Hattatımız" isimli eserinde Ömer Vasfi Efendi'nin son devrin şaheserleri arasında sayılan kıymetli istiflerinin olduğunu bildiriyor. Taksim Maksemi'ne bitişik çeşme üzeri ayet, Kısıklı Camii dış kapı ve mihrap üzeri celi yazıları ile camii önünde bulunan çeşme üzerindeki celi ayet, Hırka-i Şerif Camii'nde celi sülüs zerendûd levha, Fatih Türbesi haziresinde türbedar Ahmed Âmiş Efendi mezartaşı Kitabesi, Eyüp, Sultan Reşad Türbesi dışındaki celi müsennâ ayet ile içeride paftalı kuşak Ömer Vasfi Efendi'nin önemli eserlerindedir.

12 Cemaziyelahir 1347/26 Kasım 1928 tarihinde 48 yaşında vefat etmiştir. Kabri, Eyüpsultan'da Hattat Kâmil Efendi mezarı civarındadır. Kitabesi yoktur.

Mimar Kemalettin Bey kim**Resim 9. Mimar Kemalettin Bey**

20. yüzyılın başlarındaki çalışmalarıyla tanınan ve Birinci Ulusal Mimarlık Akım'ının önde gelen isimlerinden olan bir Türk mimarıdır.

Mimar Kemalettin Bey, 1870'te bir bahriye subayının tek çocuğu olarak İstanbul'un Acıbadem semtinde doğmuştur. Babası Bahriye Miralaylarından Ali Bey, annesi Sadberk Hanım'dır. İlk öğrenimine 1875'te başladı. Orta öğrenimini 1881'de babasının görevi dolayısıyla gittikleri Girit'te devam etti. Sonra ailesiyle birlikte İstanbul'da döndüler ve orta öğrenimini de burada bitirdi. 1887-1891 yılları arasında Hendese-i Mülkiye okulunda (İstanbul Teknik Üniversitesi) okudu. Bu okulda okurken mühendislikten çok Sirkeci Garı'nı yapan Alman mimar Lachmund'un mimarlık derslerine özen gösterdi ve okulu bitirince Prof. Lachmund'un asistanı oldu. Bu görevi dört yıl yürüten Mimar Kemalettin, bu arada okul dışında özel bürosunu açarak ilk eserlerini tasarlamaya başladı. 1895'te mimarlık eğitimini ilerletmek için devlet bursuyla Berlin'e gönderildi, Charlottenburg Technische Hochschule'de iki yıl mimarlık eğitimi gördü. Mimar Vedat Bey'le birlikte Birinci Millî Mimarlık Akımı'nın öncülerindedir.

1900'den sonra Hendese-i Mülkiye Mektebi'nde Alman mimar Lachmund'un ayrılmasıyla boşalan mimarî tasarım dersini devralır. Bir yandan da Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Nazariyât-ı Mimariye adlı bir ders verir. 1909 yılında Evkaf Nezareti'nin başına atanan Kemalettin Bey, burada görevli olduğu yıllarda önemli eski yapılarının onarımlarını, beş yeni Vakıf Han, birçok türbe ve cami yaptı. Osmanlı Mimar ve Mühendis Cemiyeti'nin kurucularındandır. "Şark Demiryolları Şirketi" adına dört tren istasyonu tasarladı. (Filibe Garı, Sofya Garı, Selanik ve Edirne Garları)

57 yıllık yaşamına sığdırdığı yüzlere varan önemli mimari yapıtın yanısıra, çok sayıda Osmanlı anıt yapısını ilk kez bilimsel bir yaklaşımla restore ederek ülkemizdeki restorasyon çalışmalarına öncülük etti. 1919 yılında İngiliz yönetimine geçen Kudüs'te Mescid-i Aksa'nın onarımı için Kudüs müftüsü tarafından Kudüs'e çağırıldı. Çağırılı kabul eden Kemalettin Bey, Mescid-i Aksa Camii'nin onarımında gösterdiği başarıdan dolayı, İngiliz Kraliyet Mimarlar Akademisi'ne (RIBA) şeref üyesi olarak seçildi. 1925'in yaz aylarında Ankara Palas'ın yapımının tamamlanması için Kudüs'ten çağırıldı, Başkent Ankara'da başka birçok yapıya da imza atan Mimar Kemalettin, 13 Temmuz 1927 tarihinde Ankara Palas şantiyesinde kaldığı odada geçirdiği beyin kanaması sonucu 57 yaşında vefat etti. Türbesi, İstanbul'da Bâyezid Camii bahçesindedir.

Mimar Kemalettin'in Eserlerinden Bazıları:

- 1-Eyüp Anadolu Lisesi'nin inşaatı
- 2-Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi binasının inşaatı
- 3- İlköğretim Okulu'nun inşaatı
- 4-Ankara Evkaf Apartmanı inşaatı (Yapımı sırasında vefat etmiştir)
- 5-Çamlıca Kız Lisesi inşaatı
- 6- Camii inşaatı
- 7-Bebek Camii inşaatı
- 8-Yeşilköy Camii inşaat

- 9-Kamer Hatun Camii, Beyoğlu
- 10-Reşadiye Mektebi (günümüzde Eyüp Ortaokulu) inşaatı
- 11-Sultan Reşad Türbesi inşaatı
- 12-Gazi Osman Paşa Türbesi inşaatı
- 13-Mahmut Şevket Paşa Türbesi inşaatı
- 14-Ahmet Cevat Paşa Türbesi inşaatı
- 15-Ali Rıza Paşa Türbesi inşaatı
- 16-Hüsnü Paşa Türbesi inşaatı
- 17-Fethiye Camii Koca Sinan Paşa Medresesi restorasyonu
- 18-Tayyare Apartmanları, Laleli
- 19-İstanbul Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Vakıf Hanları inşaatı
- 20-Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası inşaatı
- 21-İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kütüphanesi
- 22-Filibe Gar Binası
- 23- Gar Binası onarımı
- 24-Bandırma Haydar Çavuş Camii'nin yeniden inşası
Gazi Eğitim Enstitüsü binası inşaatı
- 25-Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Müdürlüğü binası inşaatı
- 26-Vedat Tek tarafından başlatılan Ankara Palas projesinin son şeklini vererek tamamlanması
- 27-Kudüs Mescid-i Aksa restorasyonu projelendirmesi (1922-1926)

Yirmi liralık banknotun ön yüzünde Atatürk, arka yüzünde de Mimar Kemaleddin'in illüstrasyonları vardır.

Resim 10. Yirmi Türk Lirası

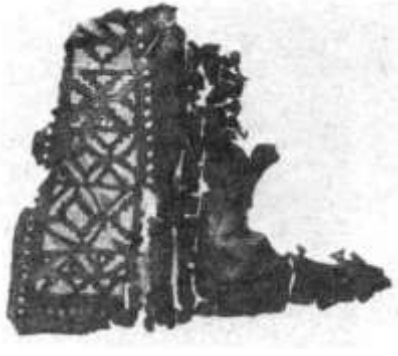
Resim 11. Kemalettin Bey'in Gözlüğü

<https://www.biyografi.net.tr/mimar-kemaleddin-bey-kimdir/>

4. CİLT SANATI ve İŞLEMELİ CİLTLER

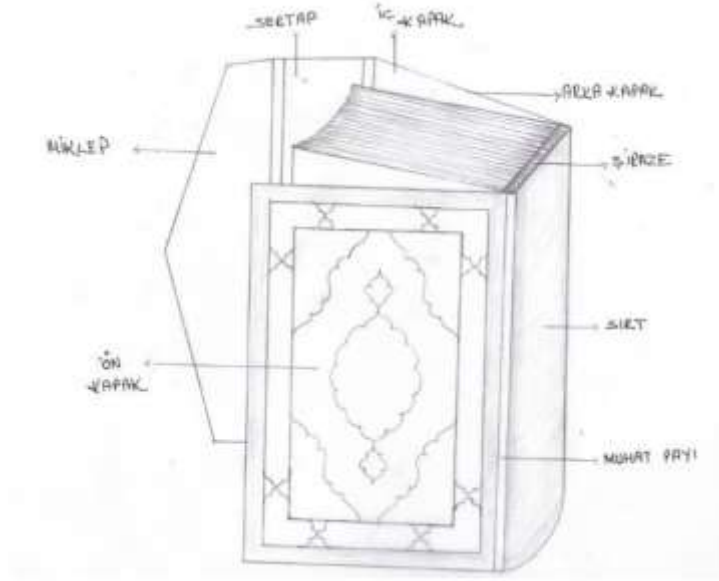
4.1. Cilt Sanatı Tarihçesi

Cilt; Bir kitabı, dağılan sayfaları bir arada tutmak, kitabı muhafaza etmek amacıyla iki tarafta kullanılan koruyucu kapağa denilmektedir. Cilt sanatı tarihçesi, yazının icadından önceki dönemlere kadar uzanır. Papirüs ve balmumu üzerine yazılan yazıları saklamak için her iki tarafına tahta konulup, sırtından ipler bağlanılarak kullanıldığı ve saklandığı görülür. Arapça'dan Türkçe 'ye geçen cilt terimine (deri), ciltleme (telcid) işini yapanlara mücellid (ciltçi) denilmektedir. Daha sonraları bu tahta kapların yerini deri almış, deri ile muhafaza edilmeye başlanmıştır. Parşömen kâğıt katlanıp kullanılmaya başladıktan sonra cilt sanatı gelişmiştir. Türklerin yaptığı ilk ciltler Uygur Türklerine kadar dayanmaktadır. Bugünkü anlamda deriyle kaplanmış kitap cildini ilk olarak Uygurlar yapmıştır. Yapılan ilk ciltlerin, Mısır'daki Kıptilere ait olduğu söylene de Uygur şehri olan Kara Haço'da bulunan ilk yazma bu görüşü çürütmektedir. Deri üzerine geometrik tezyinatın oyularak yapıldığını göstermektedir. Koslov tarafından bulunan bu eserlerle, Selçuklu ciltlerinin büyük benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle bu cildin XIII. Yüzyıldan daha öncelere ait olabileceği düşünülmektedir.

Resim 12. Kara Haço'da Bulunan İlk Türk Cildi

İslâm cilt sanatının ilk örneği Parşömen kâğıdı üzerine yazılan Kur'an-ı Kerim'in sayfalarını muhafaza etmek amacıyla, tahtaların üzerine deri kaplanarak yapılan geometrik süslemeli ciltlerdir. Zamanla tahta kullanılmamış, sadece deri üzerine süsleme yapılarak bu sanat zenginleştirilmiştir.

Çizim 1.1. Klasik Türk Cilt Bölümleri

Klasik Bir Cildin Kısımları:

1. **Alt ve üst kapak;** kitabın alt ve üst kısmını kapatır.
2. **Dip-sırt;** kitabın arkasını örter.
3. **Miklep;** sol kapağa bağlı onun uzantısıdır, ucu üçgen köşe şeklindedir. Kitabın muhafazasını sağlar.
4. **Sertap;** miklebin kapağa bağlandığı kısımdır. Sertap miklebin rahat hareket etmesini sağlar.

4.2 KLASİK CİLT ÇEŞİTLERİ

1-Mukavva Ciltler; Kelime anlamıyla kuvvetlendirilmiş demek olan mukavva, kağıtların üst üste yapıştırılmasıyla elde edilir. Su yönleri aynı olan mukavvaların üzerine nişasta aheri kullanılarak yapıştırılan mukavva, kuruduğu zaman sert bir karton havasında olur. Bu çalışmaya mukavva denir. Bu mukavva üzerine kaplamak ya da kalıp çıkarmak suretiyle cilt yapılır.

2-Deri Ciltler; Klasik ciltlerde en çok deri ciltler kullanılmaktadır. Meşin (koyun derisi), Sahtiyani (keçi derisi), Rak (ince tıraşlanmış ceylan derisi)

3-Şemse Ciltler; Soğuk şemse, Attan ayırma, Üstten ayırma, Mülemma, Sıvama, Yazma (Yekşah), Müşebbek, Yapıştırma, Şukufe, Mülemma, Murassa, Hendes, Yazılı ciltler, Zilbahar ciltler olarak çeşitlendirilir. Şemse ciltlerde, şemse cildin en önemli bölümüdür. Güneş şeklindeki motifin adıdır. Şemse motifi alt ve üst kapaklara, miklebe yapılabilir. Şemse deseninin alt ve üst kısmındaki ufak desene salbek denir. Kapağın dört köşesinde yer alan üçgen şeklindeki desenlere köşebent denir. Şemse, salbek ve köşebent etrafına cetvel çekilir, cetvelin üzerine zencirek çekilir.

4-Mülevven Cilt; Değişik renkteki ciltlerin bir arada kullanılmasıyla elde edilen ciltlerdir. Mülevven, renk renk boyanan cilt demektir.

5-Murassâ (Mücevherli cilt) ; Kullanılan kumaş üzerine, inci, yakut, zümrüt, mine, mercan, elmas gibi değerli taşlarla işleyerek yapılan ciltlere murassa ciltler denir. Altın kaplama içinde, zümrüt, yakut, inci, elmas, yeşim, mozaik gibi taşlarla süslenen cilt kaplarıdır. Bu tür bezeme tarzı işçilik Kur'an-ı Kerim ciltlerinde görülür. Bu süsleme tarzı, Osmanlı Saray sanatı, kuyumculuğu, altın işlemeciliği, taş işçiliğinin başarısını göstermektedir.

6.Çârkuşe Cilt: Dört tarafı deriyle kaplanıp ortası kâğıt ya da kumaş, üzerine motiflerle süslenmiş ciltlerdir. Osmanlı da ve Avrupa da kumaş kaplamalı ciltler vardır. Çârkuşe daha çok kabın yırtılması

sonucunda az maliyetle kabın onarımı için kullanılan bir yöntem olsa da geç döneme ait eserler bulunmaktadır. Çeşitleri ise; Ebrulu, Zerdüz, Simdüz, Lake (rugani), kumaş ciltler de yapılmıştır. Çârkûşe Ciltler; Kitabın alt ve üst kapağının kumaş, ebru kaplanması, dört köşesinin ve mıklebinin deri ile kaplanması sonucu elde edilen cilttir. Buna göre ebruyla kaplanırsa ebru, ipek ya da atlas kumaş olursa kumaş, kadife ile kaplanırsa zerduva, altın sim sırma işlemeli kumaş olursa zerdüzi, gümüş sim işlemeli kumaş olursa simdüzü cilt olarak adlandırılır. Çârkûşe cilt, II. Bâyezid döneminde oldukça fazla uygulanmıştır. Cilt kaplarının dört tarafı deri ile kaplanıp iç kısmı, değişik renk ve desende ipek kumaşla kaplanmıştır. Bu cilt kaplarının iç sayfaları, Fatih Saray Nakışhanesi ciltleri tarzında, Müşebbek şemselidir.

Ebru Ciltler: Geleneksel sanatlarımızdan olan ebru, cilt sanatında çok fazla kullanılır. Cildin iç kabında yer alır, yan kâğıt olarak süsleyen ebru alt ve üst kapakla beraber kullanılır.

Lake Ciltler: Boya ile yapılan desenleri korumak amacıyla, deri ve mukavva ciltlerin üzerine sürülen bir çeşit verniğe rugani veya lake adı verilmiştir. Lake bir cilt yapılmadan önce mukavva üzerine bir kat sürülen lak üzerine daha sonrasında nakış ve desenler yapıldıktan sonra birden fazla kat, lak daha sürülür

7.Kumaş Ciltler; Kumaş ciltler, dört köşe kenarı deriyle çevrilmiş, ortası kumaş olan ciltlerdir. Kumaş olarak ipek, kadife, atlas veya işlemeli kumaşla kaplanmış olanları da vardır. Bu kumaşlar cilt için özel olarak dokunmamıştır. İstanbul, Bursa ya da farklı merkezlerde dokunmuş veya Çin'den, Şam'dan getirilen kumaş parçaları cilt kapağı üzerinde kullanılmıştır. Düz veya kendinden desenli ipek kumaşlar, deri ciltlerin kabının iç yüzeylerinde kaplamada kullanılmıştır.

8. İşlemeli Ciltler; Kumaş üzerine işleme yapılarak kullanıldığı gibi deri üzerine ince fırçayla süsleme yapılarak oluşan cilt kapak çeşididir. Kumaş üzerine yapılan süslemelerde atın sim sırma, gümüş sim sırma ve ipek ipler kullanılmıştır. Kullanıldığı iplere göre farklı isimlerle anılırlar. XIII yüzyıl son dönemlerinden itibaren cilt kapaklarının iç ve dış yüzeylerinin deriyle birlikte kumaşla kaplandığı görülmektedir. Kütüphanelerimizde bu tür ciltlerin örnekleri bulunmaktadır. Bunun en güzel örneği Ayasofya 3740 numaralı Mesalihü'l Ebnan ve'l Enfüs adlı tıp kitabı çâkûşe kadife kumaşla kaplı cildir.

Gümüş sim ipele yapılan işlemeli ciltlere simdüzü cilt denir. Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail 300 numarada kayıtlı "1000-1050 Yılları Osmanlı Tarihi" adlı kitabın kapakları deri üzerine gümüş telle ipele işlendiği görülmektedir. Gümüş sim ipele işli cilt kapağında salbek, şemse ve köşebentler rûmî motiflerle süslenmiş çevresini oluşturan su üç iplik rumiyle bezenmiş, köşebenler ana motife uygun çiçek desenleriyle tamamlanmıştır. Bu ciltler kayıtlarda zerdeva ya da zerduva cilt olarak geçse, kadife deseniyle ile zerdeva adlı hayvanın kürkünün desen benzerliğinden kaynaklanmış olabilir.

Kumaş cildlerin yapıldığı dönemlerde İstanbul, Bursa vb. şehirlerde dokunmuş olan ya da Çin ve Şam'dan getirilen kumaşların üzerinde işleme yapılarak kullanılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1514'te kayıtlı Mecmuatü'r- Resal'in cildi, kumaş üzerine çiçek buketi işli olduğu görülmektedir. Ortada dilimli şemse formu içinde renkli çiçekler bir fiyonkla buket halindedir. Çevre deseninde mavi ve pembe renkli saz üslubunda desenler yer alır. Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler bölümünde örnekleri bulunmaktadır.

II. Bâyezid okumaya ve kitaba merakı nedeniyle, Fatih Sultan Mehmet'in kitap ciltlerini kumaş ve çêhar kûşe metoduyla tamir ettiği, kitapların sahriye sayfasındaki kendi el yazısı ve kullandığı mühründen anlaşılmaktadır.

Deri üzerine altın sim sırma ipele işlenmiş ciltler, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümünde görülmektedir. Bu ciltlere işlendiği ipten dolayı zerdüzî cilt denir. Kullanılan motifler genellikle realist çiçek ve saz yolu yaprakları şeklindedir. Bu ciltlerde kullanılan desenlerden ve altın ipin fazla kullanımından dolayı rokoko-barok etkisi anlaşılmaktadır. Topkapı Sarayı müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesi 435 numaralı eser buna örnek

verilebilir. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü A.Y. 6570 numarada kayıtlı, XVI. yüzyılda istinsah edilmiş Kur'an-ı Kerim'de, miklep ve sertap da altın işlemeli zerdüzi ciltlidir. Deri üstüne sim ve ipekle işlenmiş gül motifli eser, Şeyh Recep B. Ahmed'in Et – Tarikatt'ül – Muhammediye adlı eserinin 1120 / 1708 M. İstinsahlı nüshası olup Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 426 numarada kayıtlıdır.

8.2 Türk İşleme Sanatı ve İşlemeli Ciltler

Tarihte ilk yapılan işlemler hakkında fazla bilgi olmamakla birlikte kazılardan çıkan heykellerin üzerindeki elbiselerin işli oluşu, Nuh'un kızının ilk nakışlı kemeri kullandığının anlatılışı, bu sanatın ne kadar eski olduğunu göstermektedir. Nakışın Asya'da doğduğu bilinmekle birlikte elimizde bu konuda örnek bulunmamaktadır. Nakış, Asya'dan Anadolu'ya oradan Avrupa'ya geçtiği bilinmektedir. (M. Ö VIII.yy)

Eski Türk işlemleri, kökü geçmişin derinliklerinden gelen bir uygarlığın sanat örnekleridir. Yüzyıllar boyunca toplumumuzun ince sanat ruhunu yansıtan bu eserler, Türk kültürünün bir parçasıdır. Türk işlemeciliğinin süreci tarihten önceki çağlara kadar dayanır. Kumaş parçasının dayanıklı bir malzeme olmaması nedeni ile elimizde bugüne kadar gelen malzeme ve eski vesika yoktur. Ülkemizde en eski örnekler M.Ö. 5 – 6. Yüzyıla ait "Kopt" dokuma parçalarıdır. Bu parçalara beyaz iplik ve renkli yün parçalarından kabartma işleri ve muhtelif desenler yapılmıştır.

Türkler, tezyini sanatların her dalında yaratıcı çalışmalarını kendilerini göstermiştir. Hiçbir dünya müzesi yoktur ki, orada Türk bezeme sanatlarına şerefli bir yer ayrılmamış olsun. Türk halıları, kilimleri, kumaşları, işlemleri, oyaları, keseleri, çorapları, çinileri, fildişi, bakır, sedef, gümüş, altın takı ve başlıklarıyla Türk kıyafetleri dünya müzelerinin değerli eserleri arasında yer almaktadır. Türk işlemeciliğinin diğer sanat kollarında olduğu gibi işlemecilikte de en yüksek dönemi XVI ve XVIII yy. arasındadır. XVIII yüzyıldan sonra Avrupa sanatının etkisinde kalarak, eski sanatsal değerini kaybetmeye başlar. XIX. Yüzyılda kendine özgü renk ve motiflerini kaybederek, yaldızlı rokoko ve barok tarzı işlemlerde kendini gösterir.

5.Eski Türk İşlemlerinde En Çok Kullanılan Nakışlar

Eski Türk işlemlerinde en çok kullanılan nakışlar; nakış veya işleme, ince, kalın her türü bez ve kumaş üzerine belirli tekniklere göre iğne vasıtasıyla muhtelif renk ve cins ipliklerle yapılan süslemelerdir. Nakışlar elde yapıldığı gibi gergaf veya kasnak üzerinde de işlenir.

Türk nakış desenlerini konuları bakımından üçe ayırabiliriz.

a.Geometrik desenler; Basit ve stilize edilmiş yapraklardan oluşmuştur. Kenarları altın, gümüş ve renkli ipliklerle işlenmiştir.

b.Çiçekler; Tek çiçek ve sap, tek dal, yemiş, boynuz şeklindeki bereket sembolü, birkaç dal, çiçek ve vazodur.

c.Manzaralar; yaprak ve dal, ağaç, çadır ve ev, bahçeler, köyler, boğaz.

XIII. yüzyılda başlayıp, XIX. yüzyıla kadar süren Türk işlemeciliğini kullandığı yerler bakımından iki gruba ayırabiliriz.

1-Saray, camii ve çadır süslemelerinde; Burada kullanılan başlıca eşyalar, duvar panoları, yatak örtüleri, yastık yüzleri, kilim ve mangal örtüleri vs. dir.

2-Şahsi eşya ve elbiselerde; bu grupta Kur'an-ı Kerim kabı, havlu, uçkur, peşkir, yağlık, mendil, cepken, kaşık torbası, vs. yer alır.

İğne işi teknikleri için hazırlanan liste aşağıdaki gibidir;

İşleme Teknikleri:

Antika; Düz Hesap İğnesi, Verev Hesap İğnesi, Ciğerdeldi, Susma, Sarma, Pesent, Düz Pesent, Verev Pesent, Balıksırtı, Civankaşı, Hasır İğne, Mürver, Muşabak, Gölgele Verev.

Adana ve İçel Boncuk Oyaları;

Ajur, Antep İşi, Antika, Aplike, Açık Aplike, Kapalı Aplike, Balgümece, Basit Nakış İğneleri, Beyaz İş (Fisto, Antika, Ajurlar), Boncuk Oyası, Çin İğnesi, Dügümlü İğneler, Düz İğneler, El İş Nakış Teknikleri, Firkete Oyası, Giyim Süslemeleri.

İlmecli İğneler;

İngiliz Danteli, Kanaviçe, Karışık İğneler, Kasnak İşi, Kastamonu Çarşaf Bağlamaları, Kırkyama, Koza Oyası, Kumaş Artığı Oyası, Kurdele Nakışı, Makine İşi, Makrome, Maraş İşi, Mekik Oyası, Mum Oyası, Pul ve Boncuk Dikişleri, Sim Sırma, Su Büzgüsü, Bartın İşi (Tel Kıрма, Tel Sarma), Tığ Danteli, Tül İşi, Türk Oyaları, Yün Oyası, Zincir İğneleri.

Türk işlemeciliğinde zemin olarak en inceden kalınına kadar dokunmuş ketenler, kadife, atlas, çuha, havlu, ipek vs. kumaşlar kullanılmıştır. El tezgâhlarında dokunan bu kumaşların enleri dardır. Genellikle ketenler doğal renkleriyle kullanılmıştır. 16. Asır ve daha sonraki dönemlerde zemin rengi olarak lâcivert, yağ yeşili, tarçın gibi renkler de kullanılmıştır. Bu dönemde zemini siyah ve tarçın olan yazma üzenine nakışlı çevreler görülür.²

Suzeni (kasnak işi), muşabbak, hesap işi, gözeme, mürver, sarma, sıra, iğne ardı, hasır iğne, balık sıtı, pesent, tel kırma, tel sarma, civankaşı, antika vs.dir. Bu dönemde sanatçılar renkleri ustalıklı kullanmışlar, sanatkârane çalışarak doğayı istedikleri gibi anlatabilmişlerdir. Cesaretle yaptıkları güzel işlemleri bugün dahi hayranlıkla izlemekteyiz.

İslâm sanatında işlemenin yeri çok önemlidir. Emevi ve Abbasilerde rütbe işaret olarak kullanılan Tiraz şeritlerinin üzerine yer ve tarih işlenirdi. Bugün Londra Viktoria Albert Müzesi'nde teşhir edilen ve bir kumaş üzerinde küfi yazısı işlenmiş kitabenin tarihi 684-750 dir. Ayrıca M.S altıncı yüzyılda Türk Hakanı İstemi Han'ın Bizans elçisi Zemerkos'un, Hakanın çadırının işlemeli kumaş ve halılarla süslü bulunduğunu anlatan belgeler mevcuttur. Selçuklular döneminde işleme sanatının çok ileri olduğu bilinmektedir. Fransa'da Lion müzesinde teşhir edilen kumaş parçası üzerindeki altın işleme yazı Sultan Alâaddin Keykubat'a aittir.

XIII yüzyıl son dönemlerinden itibaren cilt kaplarının iç ve dış yüzeylerinin deriyle birlikte kumaşla kaplandığı görülmektedir. Kütüphanelerimizde bu tür ciltlerin örnekleri bulunmaktadır. Buna bir örnek olarak Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Ayasofya Koleksiyonu'nda yer alan 3740 numaralı *Mesalihü'l Ebnan ve'l Enfüs* adlı tıp kitabı çârküşe kadife kumaş ile kaplanmıştır

Gümüş sim iple yapılan işlemeli ciltlere simdüz cilt denilmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail 300 numarada kayıtlı XI. yüzyıla ait yazmanın cildinde deri üzerine gümüş tel kullanılarak iple işlendiği görülmektedir. Gümüş sim iple işli cilt kapağında salbek, şemse ve köşebentler rûmî motiflerle süslenmiş çevresini oluşturan su üç iplik rumiyle bezenmiş, köşebentler ana motife uygun çiçek desenleriyle tamamlanmıştır. Kumaş ciltlerin yapıldığı dönemlerde İstanbul, Bursa vb. şehirlerde dokunmuş olan ya da Çin ve Şam'dan getirilen kumaşların üzerinde işleme yapılarak kullanılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1514'te kayıtlı Mecmuatü'r- Resal'in cildi, kumaş üzerine çiçek buketi işli olduğu görülmektedir. Ortada dilimli şemse formu içinde renkli çiçekler bir fiyonkla buket halindedir. Çevre deseninde mavi ve pembe renkli saz üslubunda desenler yer almaktadır. Deri üstüne sim ve ipekle işlenmiş gül motifli eser, Şeyh Recep B. Ahmed'in Et

– Tarikatt’ül – Muhammediye adlı eserinin h.1120/m.1708 tarihi istinsah edilmiş nüshası olup Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 426 numarada kayıtlıdır

KATALOG

Katalog No. 1

Yer Numarası: 864,35-1

Demirbaş No: NEKTY 05526 (Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler)

Başlık: Divan-i İlhami

Konu Başlığı: Türk Edebiyatı – Divan Şiiri

Müellifi- Hattatı: Sultan Selim Salis İlhami

Yayın Bilgeleri- Tarihi: Hicri-1200-Milâdi-1785-86 (yy. yy.)

Ölçüleri: 24,2 cm x 14,0 cm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: Nesih

Eserin Adı: Türk Edebiyatı- Divan Şiiri

Yer Numarası: 894, 35- 1

Mevcut Konumu: İÜNEK (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Yazma Eserler Birimi)

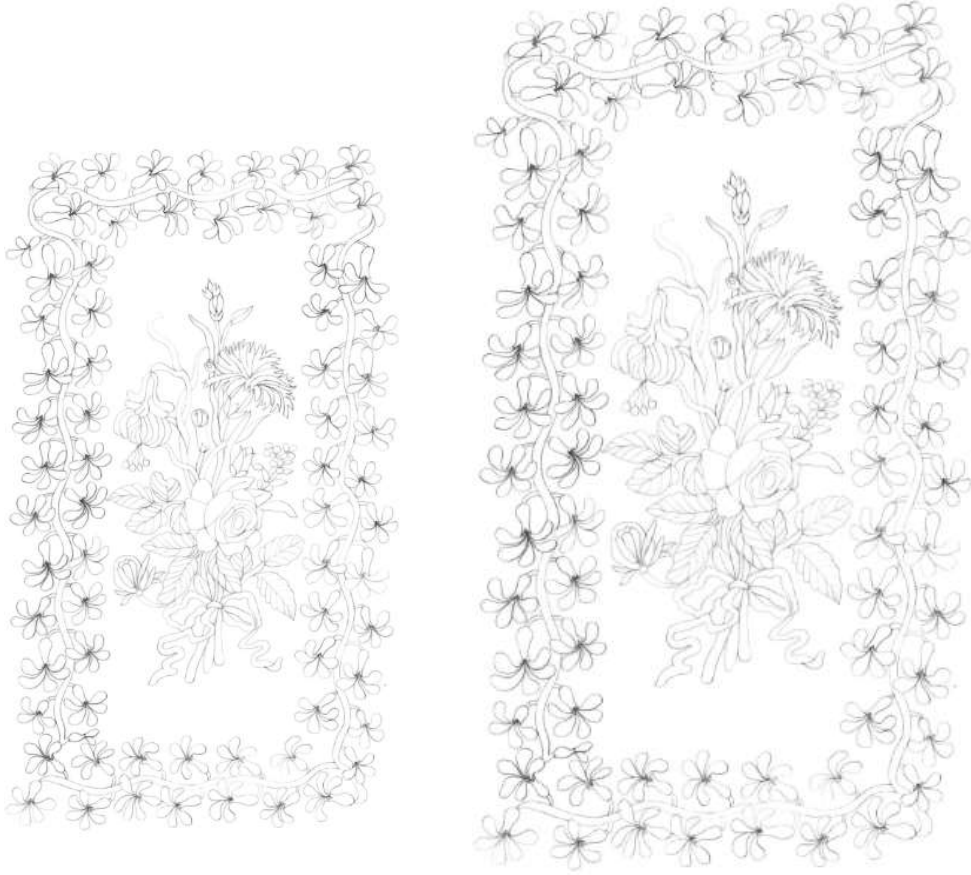
Cildin Cinsi: Siyah meşin. (Meşin: koyun derisi)

Süslemesi: Siyah deri üzerine altın tel ipele ön ve arka kapak sim sarma olarak işlenmiş.

Cildi: Eserin cildi siyah deri üzerine bir buket çiçek demeti işlendiği görülmektedir. Bu eserde işlenen deri, kitabı komple kaplamıştır. Çârkûşe yapılmadığı görülmektedir. Deri üzerine sarı ipek ibrişimle nakış deseni sarma nakış tekniğiyle işlenmiştir. Gül, karanfil ve kasımpatı desenlerinden oluşan motifin etrafına çiçek açmış tohum motifi su şeklinde etrafını çerçevelemiştir. Deri kaplaması yıpranmış olmasına rağmen, işlenen desenler gayet muntazam ve temiz görünmektedir. Kitabın kenar ve sırtında deri yıpranmaları göze çarpmaktadır. Eserin miklebi yoktur.

Resim 13. NEKTY 05526 Sağ kap ve Sol Kap

Çizim 2. NEKTY 05526 Sağ ve Sol Kap Çizimi

Kap Ölçüsü: 24,2 cm x 14,0 cm

Katalog No. 2

Demirbaş No: NEKTY 05631 (Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler)

Yer Numarası: 78 (560) “1299 / 1922 “

Eserin Adı: Şarkı Mecmuası

Dil: Turkish, Ottoman

Yazma Eserler: Türkçe Yazmalar)

Yayın Bilgileri: (y.y: y.y t.y)

Sayfa Sayısı: 366 varak (varak; Yaprak, yazılı kâğıt, altın, gümüş veya başka madenler dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak.)

Ölçüleri: 15,5 cm x 25,5 cm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: Yazı Çeşidi: Rika

Hattatı: -

Sayfadaki Satır Sayısı: Düzensiz

Konu Başlığı: Müzik Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu

Cildin Cinsi: Meşin (Meşin: koyun derisi)

İşlenen Nakış: elde altın tel, sim sarma yapılmış.

Cildi: Süslemesi, cilt kabı deri üzerine, barok ve rokoko tarzı desen, el işi olarak işlenmiş. Yazmanın iç cetvelleri altın yıldızla bezenmiş. Siyah ince meşin deriyle kaplanmıştır. Üst ve alt kapak desen ve motifi aynıdır. Kitabın miklebi yoktur. Kapak deseni, vazö içinde buket çiçek rokoko tarzında, işlenmesi ise sarma ve iğne ardıdır. Buket deseninin etrafına rokoko tarzı desen işlenmiştir. İşleme ipi çok ince özel üretilmiş altın iptir. (Zerdûzî cilt) Çok muntazam ve temiz işlenmiştir. Desende ışık ve gölgenin yer yer nakışla verildiği görülmektedir. Kitap kaplaması çarküşe olarak kırmızı deriyle kaplanmış iki sıra altınla cetveli çekilmiştir. Cetvelin zencirek desenleri farklıdır. Sırtı basit desen çizimi ile sulandırılmış altınla tezyini yapılmıştır. Kitabın sırtı ve kenar derilerinin yıpranmış olduğu görülmektedir.

Resim 14. NEKTY 05631 Sağ Kap ve Sol Kap

Çizim 3. NEKTY 05631

Kap Ölçüsü: 15,5 cm x 25,5 cm

Resim 15. NEKTY 5631 Sırt

Çizim 4. NEKTY 5631 Sırt
Kap Ölçüsü: 1.50cm x 25,5 cm

Katalog No: 3

Demirbaş No: NEKTY 05641 (Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler)

Eserin Adı: Mecmua-i Şark-ı Lisani

Materyal Türü: Yazma Eser

Yer Numarası: 78 (560) “1299 / 1922”

Dil Adı: Osmanlıca

Yayın Bilgileri: - (y.y: y.y t.y)

Sayfa Sayısı: 415 varak (varak; Yaprak, yazılı kâğıt, altın, gümüş veya başka madenler dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak.)

Ölçüleri: 16,0 cm x 21,0 cm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: Yazı Çeşidi: Talik

Hattatı: -

Sayfadaki Satır Sayısı: Düzensiz

Konu Başlığı: Müzik Tarihi -Osmanlı İmparatorluğu

Cildin Cinsi: Kırmızı meşin (meşin: koyun derisi)

İşlenen Nakış: Krem rengi kumaş üzerine, süzeni nakış tekniği ile işlenmiş.

Cildi: Süslemesi, Cilt kabı barok tarzı desen, ince deri üzerine el işi olarak işlenmiş. Yazmanın iç cetvelleri altın yaldızla bezenmiş. Miklepsz, çarküşe olarak hazırlanmış cilt. Yeşil kumaş üzerine zincir işi ve sarma işi lale motifleriyle bezenmiş. Alt ve üst kapakların desenleri aynı olmakla birlikte, kumaşa yerleşimi farklıdır. Çarküşe kırmızı meşin deriyle kaplanmıştır. Üç sıra zencirek çekilmiştir. Zencireğin ikisi gümüş biri sarı altınla çekilmiştir. Yapıldığı yılı hakkında bir bilgi yoktur. Cildi köşeleri sırtı yıpranmış durumdadır.

Resim 16. NEKTY 05641 Sağ Kap

Resim 17. NEKTY 05641 Sol Kap

Kap Ölçüsü: 16,0 cm x 21,0 cm

Çizim 5. NEKTY 05641 Sağ ve Sol Kap / Kap Ölçüsü: 16,0 cm x 21,0 cm

Katalog No. 4

Demirbaş No: NEKTY 09854 (Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler)

Eserin Adı: Rumeli-i Şarkı Hududu İstikşafatı Haritası (İstikşaf Haritası: İlk defa tesis edilecek yer üzerinde, nokta yerlerinin belirlenmesi, sonraki aşamada araziye gidilerek önceden tesis edilmiş noktaların bulunup iyileştirme işlemleri yapıldığını gösteren küçük ölçekli harita.)

Materyal Türü: Yazma Eser

Yer Numarası: 355 (560) “1299 / 1922”

Dil: Osmanlıca

Yayın Bilgileri: - (y.y, y.y), 1755

Sayfa Sayısı: 415 varak (varak; Yaprak, yazılı kâğıt, altın, gümüş veya başka madenler dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak.)

Ölçüleri: 11 cm x 16 cm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: -

Yazı Çeşidi: Değişik

Hattatı: -

Sayfadaki Satır Sayısı: Düzensiz

Konu Başlığı: Sınırlar -Osmanlı İmparatorluğu

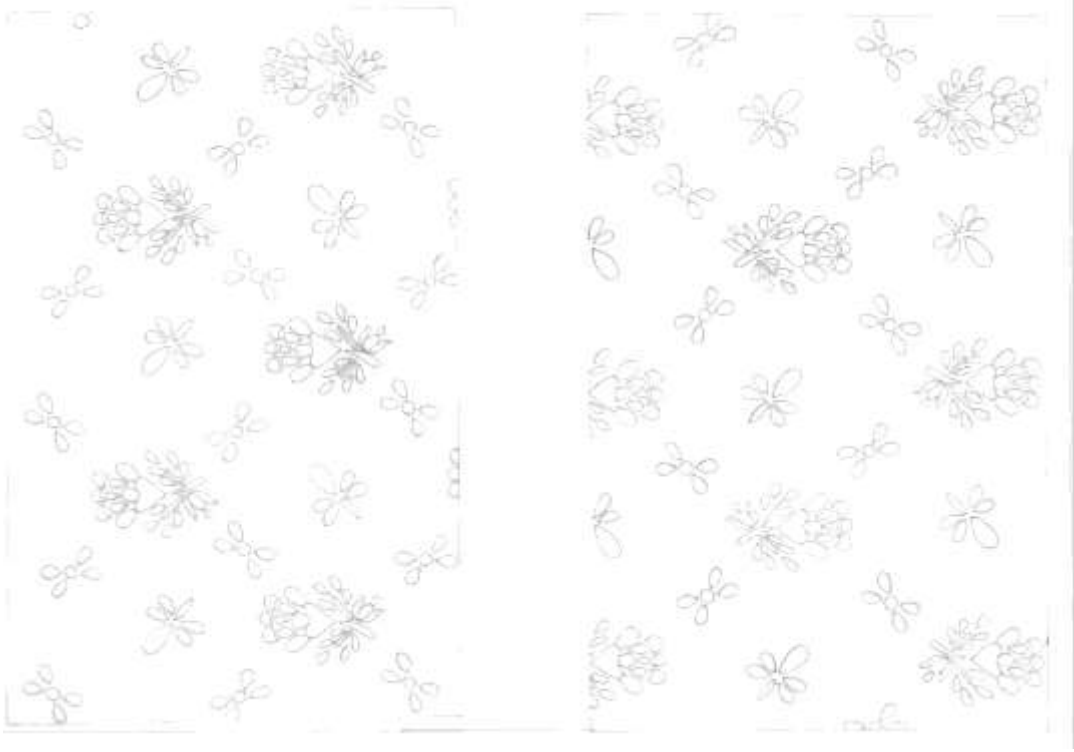
Cildin Cinsi: Vişne rengi yarım meşin (meşin: koyun derisi)

İşlenen Nakış: Krem rengi kumaş üzerine, sarma nakış tekniği ile işlenmiş.

Cildi: Süslemesi, Cilt kabı krem rengi kumaş üzerine el işi sarma olarak işlenmiş. Yazmanın iç cetvelleri altın yaldızla bezenmiş. Miklepsiz, vişne rengi meşin deri. Krem rengi kumaş üzerine sarma nakış işi ile işlenmiş desenler mevcut. Alt ve üst kapağın motifleri aynı olmakla birlikte, desenler bire bir değil farklı konumda işlenmiş. Yazma eserdir. 1755 yılında yapıldığı kayıtlarda geçmektedir.

Resim 18. NEKTY 09854 Sağ ve Sol Kap

Çizim 5. NEKTY 09854 Sol Kap

Kap Ölçüsü: 11 cm x 16 cm

Katalog No. 5

Demirbaş No: NEKTY 05470 (Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler)

Eserin Adı: Divan-ı Nevai (Garaibü's- Sıgar) (Garaibü's- Sıgar: çocukluğunda yazdığı şiirler)

Dil: Turkish, Ottoman

Yazar: Ali Şir Nevai (1441-1501)

Konu Başlığı: Türk Edebiyatı – Divan Şiiri

Yayın Bilgileri: (yy. , yy., t,y)

Sayfa Sayısı: 220 varak (varak; Yaprak, yazılı kâğıt, altın, gümüş veya başka madenler dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak.)

Ölçüleri: 26,2 cm x 13 cm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: Yazı Çeşidi: Talik

Sayfadaki Satır Sayısı: 15

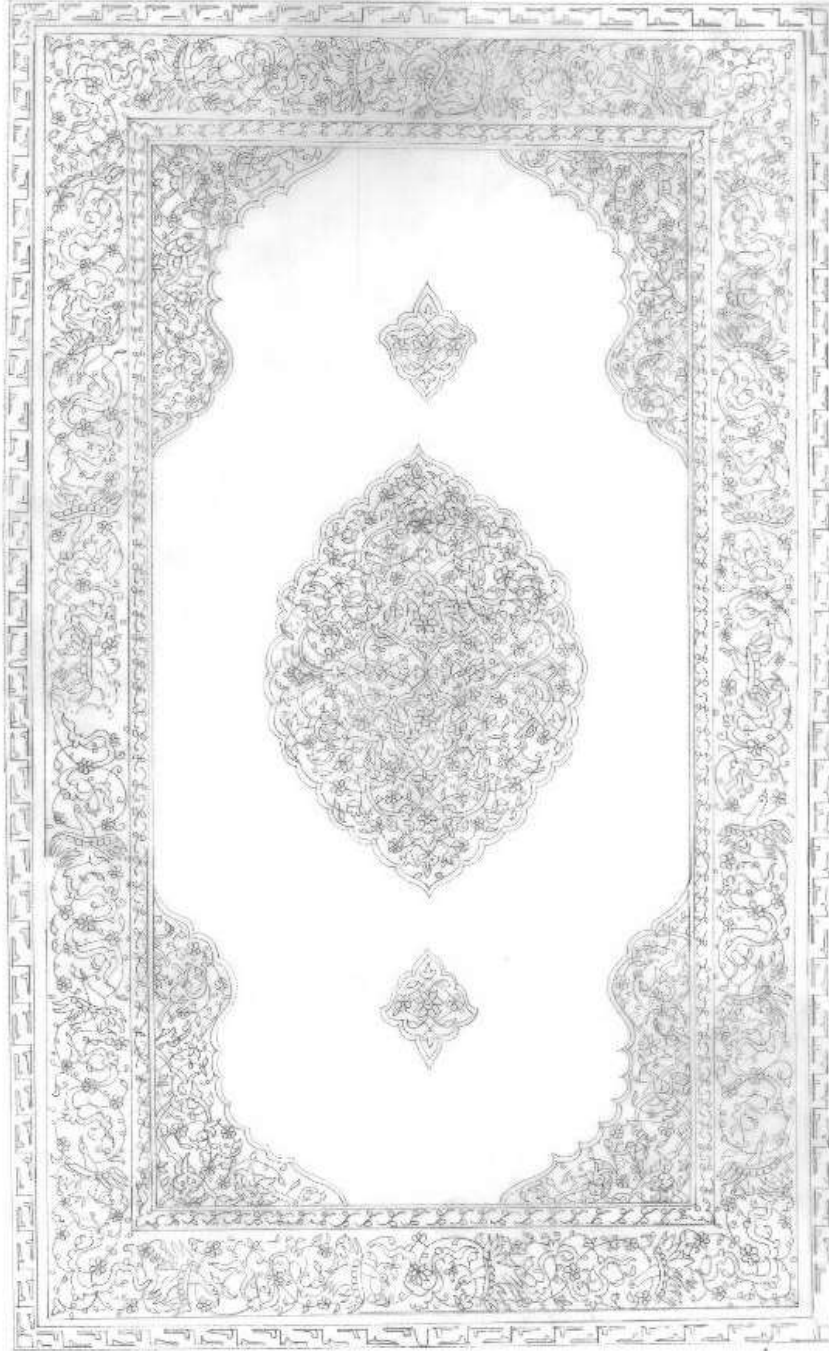
Cildin Cinsi: Vişne rengi yarım meşin (meşin: koyun derisi)

İşlenen Nakış: Krem rengi kumaş üzerine, ön, arka kapak ve miklebi, süzeni nakış tekniği ile işlenmiş.

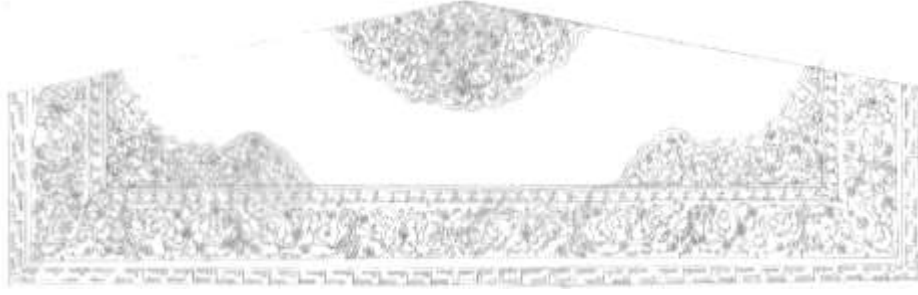
Cildi: Süslemesi, cilt kabı krem rengi kumaş üzerine el işi sarma olarak işlenmiş. Yazmanın iç cetvelleri altın yaldızla bezenmiş. Miklebi var. Ön ve arka kapakta şemse, selbek, köşebent ve kenar su motifleri bulunmaktadır. Bu nakışların siyah deri üzerine rumi ve kuş motifleriyle işlendiği görülür. Sarı ve mavi ipek ipele işlenmiştir. Nakış türü zincir işidir. Sırında işleme yazısıyla ibare yer almaktadır. Olağan üstü incelikle işlendiği göze çarpmaktadır.

Resim 19. NEKTY 05470 Sağ kap ve Sol Kap,

Çizim 6. NEKTY O5470 Sağ ve Sol Kap

Çizim 7. NEKTY 05470 Miklep

Resim 20. NEKTY 05470 Miklep

Kap Ölçüsü: 26,2 cm x 13 cm

Resim 21. NEKTY 05470 Sırt

Çizim 8. NEKTY 05470 Sırt

Sırt Ölçüsü: 26,2 cm x 2 cm

Sırtta yazılı olan yazının açıklaması

“Bu düre-i güher içindeki, cevher-i cân, (Cevher kutusunun içindeki can cevheri)

Divân-ı Nevâyi durur ey ruhu revân” (Ey ruha ferahlık veren, Divân-ın Nevâyî'nin içindedir.) İbaresini bulunmaktadır.

Katalog No. 6

Demirbaş No: NEKTY 04870 (Nadir Eserler Kütüphanesi Arapça Yazma Eserler)

Eserin Adı: el-Mevahibür'r- Rahmaniye

Dil: Arapça

Yazar: Abdurrahman b.Miras es – Seylani

Yayın Bilgileri: Hicri: 1316

Sayfa Sayısı: 19 varak (varak; Yaprak, yazılı kâğıt, altın, gümüş veya başka madenler dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak.)

Ölçüleri: 21 cm x 17 cm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi:-

Yazı Çeşidi: -

Hattatı: -

Sayfadaki Satır Sayısı: ---

Konu Başlığı: Siyer

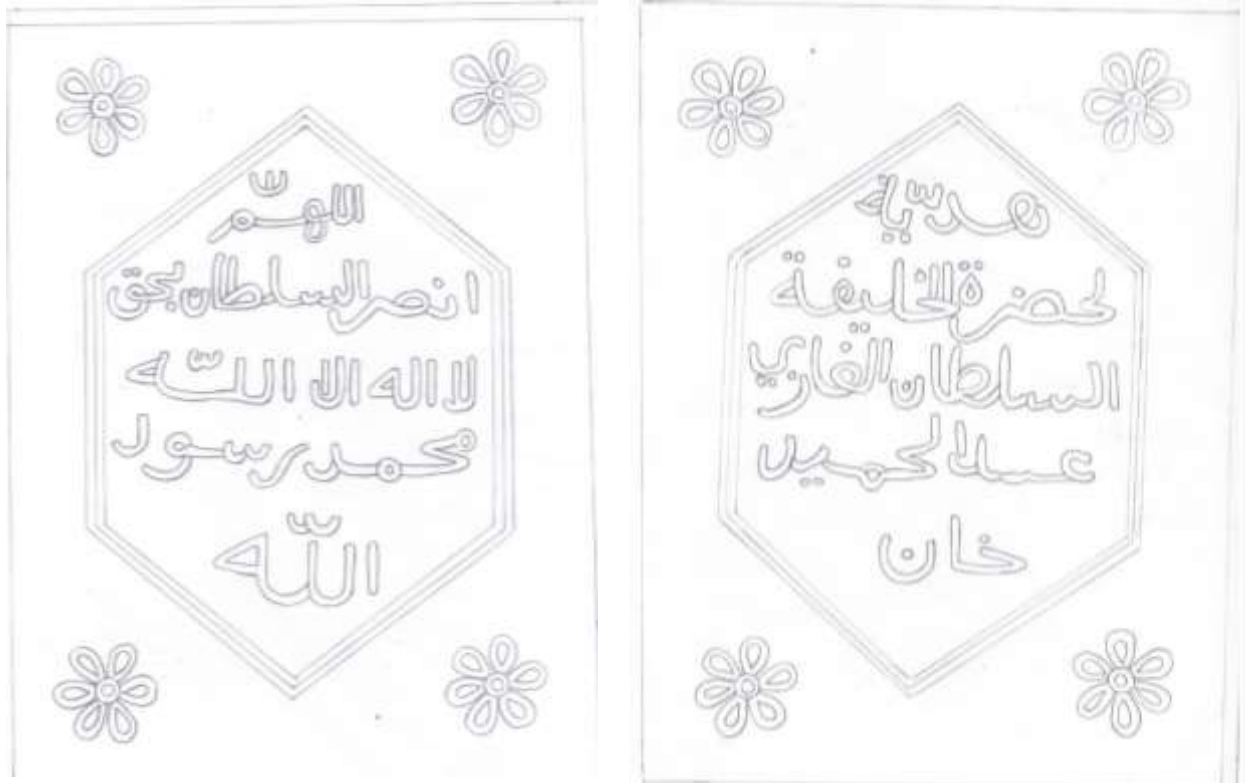
Cildin Cinsi: Kırmızı Kadife

İşlenen Nakış: Kırmızı kadife kumaş üzerine, beyaz kum boncukla işlenmiş.

Cildi: Süslemesi, Cildin üst ve alt kapağı tamamıyla beyaz boncukla işlenmiş kırmızı kadife kumaşla kaplanmıştır. Sağ ve sol kapaklar kırmızı düz kadife kumaşla kaplanmıştır. Kadife üzeri beyaz kum boncukla yazı şeklinde işlenmiştir. Üst kapakta (Allahümmensurüs Sultan bi Hakkı Lâilâhe illallahû Muhammedün Resulullah) ibaresi beyaz boncukla yazılmıştır. Sol kapakta (Hediye Li Hazretül Halife El Sultan Gazi Abdülhamid Han) ibaresi yer almaktadır. Kabin dört köşesinde boncukla papatyâ işlenmiştir. Kitabın miklebi yoktur. Kum boncukla kapak çerçevesi yapılmıştır.

Resim 22. NEKTY 04870 Sağ ve Sol Kapak Kapak Ölçüsü: 21 cm x 17 cm

Çizim 9. NEKTY 04870 Sağ ve Sol Kapak Çizim Kapak Ölçüsü: 21 cm x 17 cm

Katalog No.: 7

Demirbaş No: NEKTY 06570 (Nadir Eserler Kütüphanesi Arapça Yazma Eserler)

Eserin Adı: Kur'ân-ı Kerim

Yazar: Yok

Yayın Bilgileri: XVI Asır Osmanlı Eseri

Kâğıt Yapısı: İnce krem kâğıt

Sayfa Sayısı: 373 yaprak

Ölçüleri: 11 cm x 9,5 cm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: -

Yazı Çeşidi: -

Hattatı: -

Sayfadaki Satır Sayısı: 15 satır. Sahifede 48 mm uzun, harekeli ince nezihle 15 satır yazılmış.

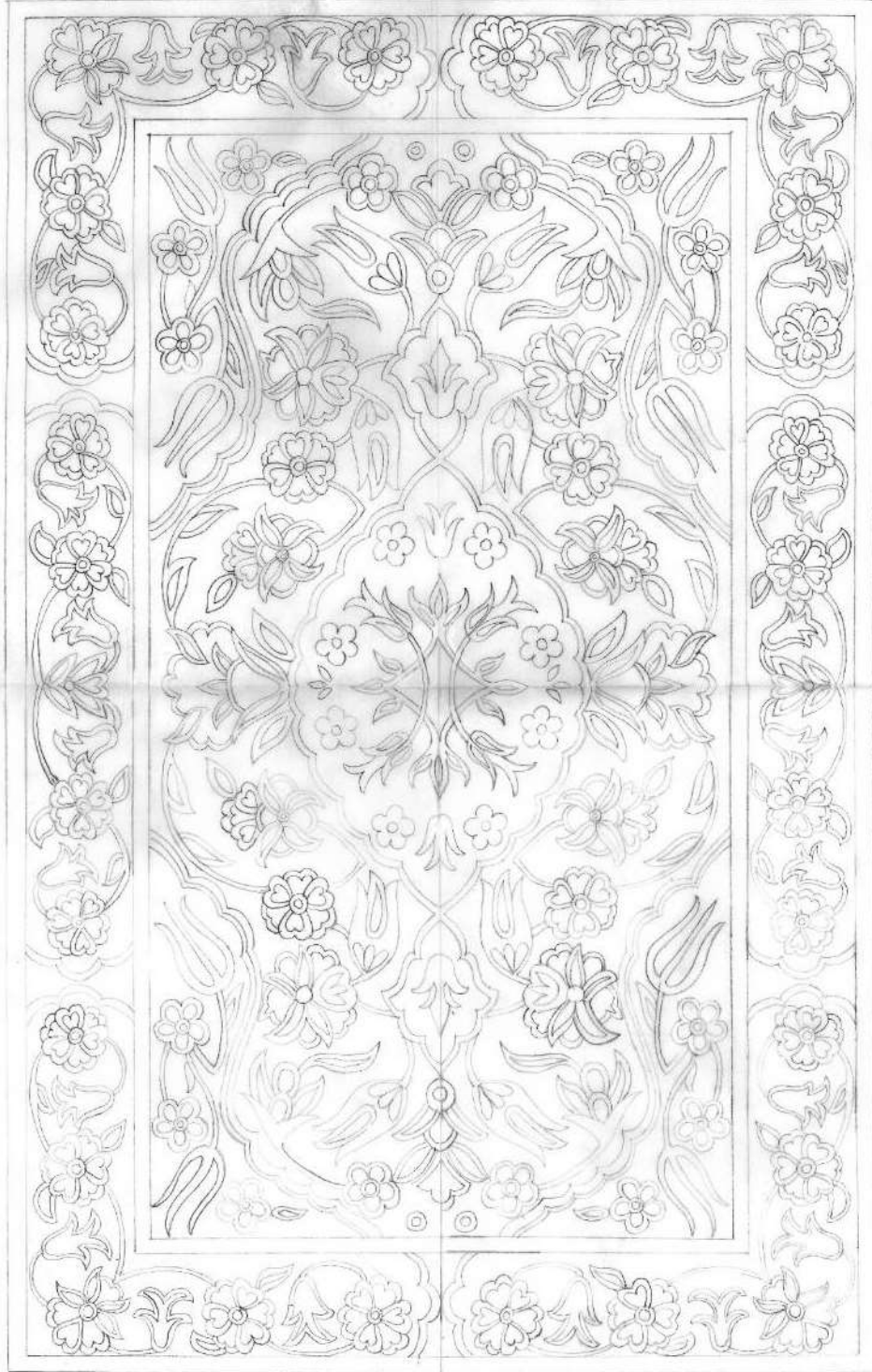
Cildin Cinsi: Siyah deri meşin (meşin: koyun derisi), cildi miklepli.

İşlenen Nakış: Deri üzerini zincir, süzeni, çöp işi nakış tekniği ile işlenmiş.

Cildi: Süslemesi, Y, 1b, 2'a nefis müzehhep iki unvan sayfası, sure başları, duraklar ve cetveller altınla çekilmiş. Miklepli siyah meşin deri üzerine altın sırma ip ve mavi ipekle şemse, köşebendi ve kenar suyu iğne ardı işlemeli. Kapakların içi vişneçürüğü deri üzerine klâsik kabartma şemse ve köşebentlidir. Kapak, sırtı ve miklebi çok temiz zerdüzi işlenmeli. Kuran-ı Kerim'in içi de dış kapakları da özenle hazırlanmış.

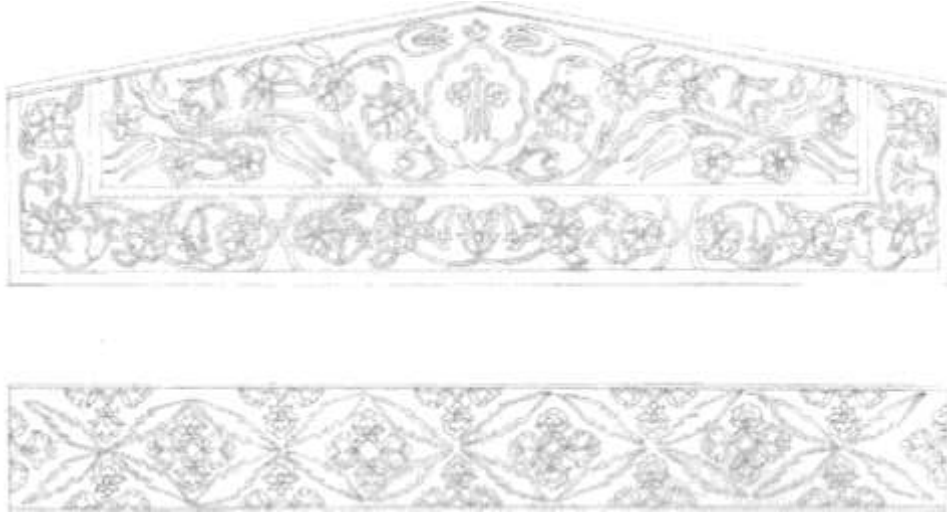

Resim 23. NEKTY 06570 Sağ kapak ve Sol Kapak

Çizim 10. NEKTY 06570 Sağ Kapak ve Sol Kapak

Kapak Ölçüsü: 110 mm x 95 mm

Çizim 11. NEKTY 06570 Miklep ve Sırt

Sırt Ölçüsü: 1,5 cm

Resim 24. NEKTY 06570 Sırt ve Sağ İç Kapak

Katalog No.8

Demirbaş No: NEKTY 06574 (Nadir Eserler Kütüphanesi Arapça Yazma Eserler)

Eserin Adı: Kur'ân-ı Kerim

Dil: Arapça

Hattatı: Yedikuleli Sayyid Abdullah tarafından yazılmıştır.

Yayın Bilgileri: Hicri 1129 / 1717 Milâdi

Sayfa Sayısı: 305 yaprak, sahifede 53 milim uzun harekeli nesih ile 15 satır yazılmış.

Kâğıt Yapısı: İnce aherli krem rengi kâğıt

Ölçüleri: 150 mm x 100 mm

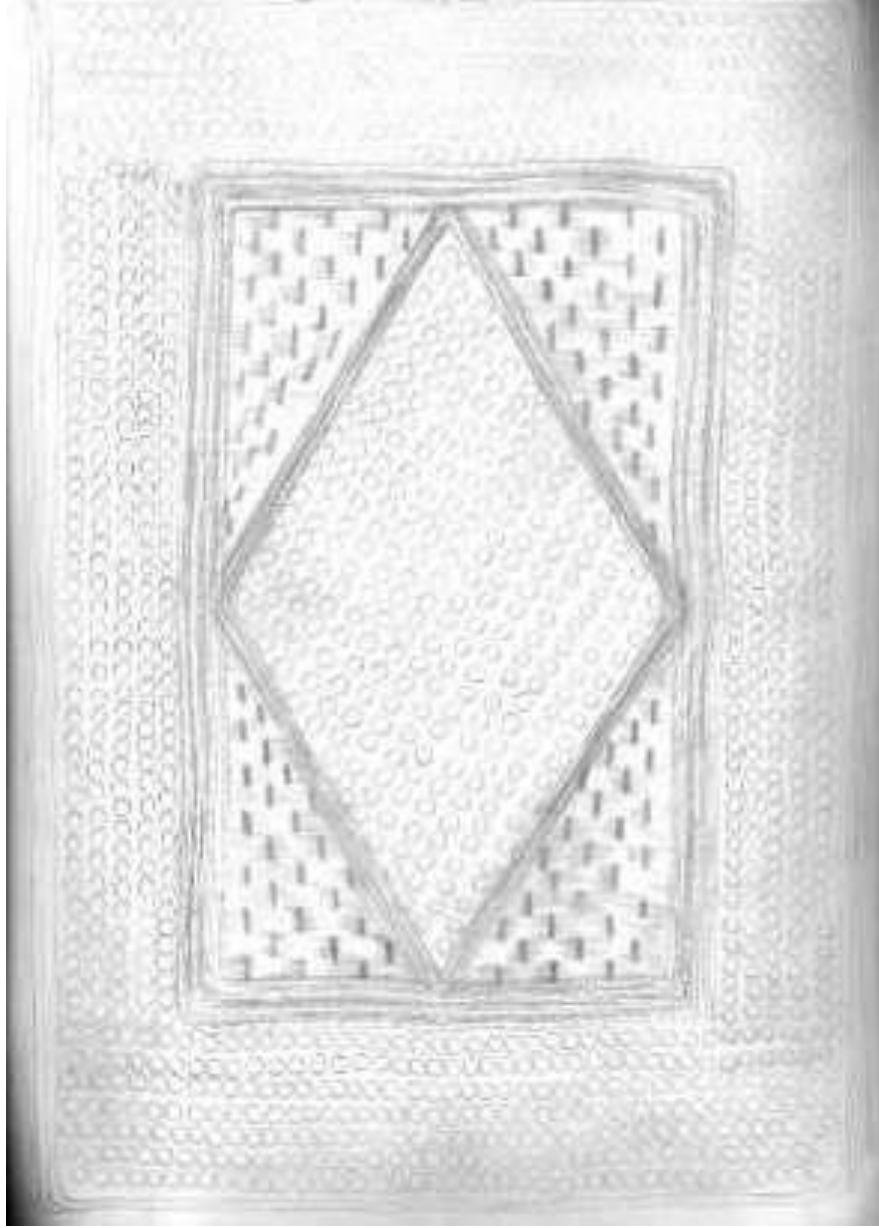
Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: Harekeli nesih

Sayfadaki Satır Sayısı: 15 satır.

Cildin Cinsi: Deri, vişneçürüğü meşin (koyun derisi) Cildi miklepli vişneçürüğü meşin, altın zemin üzerine açık yeşil ve pembe ile ince kabartma hata'i tezyinatlı şemse ve köşebentleri havi. İşlenen Nakış, Sarma ve inci işlemeli

Resim 25. NEKTY 06574 Sağ Kap ve Sol Kap

Çizim 12. NEKTY 06574 Sağ Kap ve Sol Kap

Kapak Ölçüsü: 15 cm x 10 cm

Katalog No: 9

Demirbaş No: NEKTY 06553 (Nadir Eserler Kütüphanesi Arapça Yazma Eserler)

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Dil: Arapça

Hattatı: Muhammed Şirazi

Yayın Bilgileri: 1246 / 1830 – 31 de yazılmıştır.

Sayfa Sayısı: 142 yaprak

Sayfa Yapısı: İnce âherli krem kâğıt

Ölçüleri: Boy 213 mm- en 132 mm

Eserin Yazıldığı Hattın Cinsi: Nestalik (Kırmızı hareke ile yazılmış)

Sayfadaki Satır Sayısı: 19 satır. Satır araları ve cetvelleri altınla işlenmiş.

Cildin Cinsi: Vişne rengi yarım meşin (meşin: koyun derisi)

İşlenen Nakış: Deri üzerine boncuk ardı işleme yapılmış. Miklepsiz.

Dış Süslemesi: Cilt kapaklarının dışı Hind üslûbunda inci, mavi ve kırmızı boncuklarla çiçek ve kenar suyu şeklinde işlenmiş, her iki kabın ortasına cilde altın çerçeve ile 5 zümrüt ve 10 yakut mihlanmıştır. Alt kapaktaki üstündeki kırmızı taşlardan biri noksandır. Kapakların içinde al deri üzerine yaldızla işlenmiş şemse ve kenar suyu vardır.

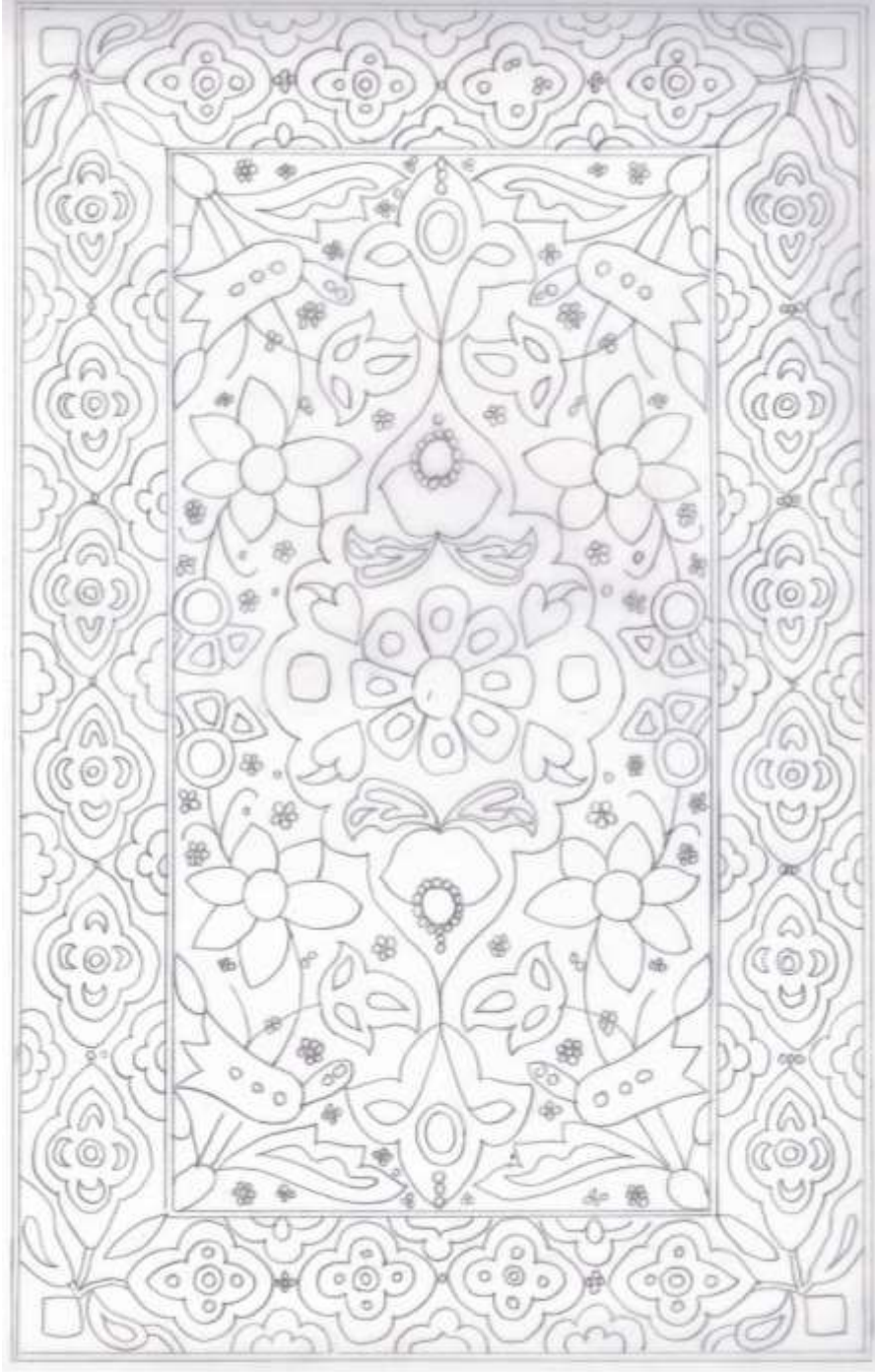
İç Süslemesi: Y, 1b, 2a da beyaz ve sarı yaldızlı murabba haneler içinde sürelerin fihristi, Y, 2b, 3a rumi tezyinat ile müzeyyen zemin içinde köşebentlerle süslü zahriye ve bu dört sahifenin kenarları şikâf denilen renkli halkâri ile süslü.

Y, 2b, 4a gayet ince ve nefis tezhipli iki unvan sahifesi, Y, 142a hatimede ince halkâri tezhip vardır. Süre başları, cüz hizip ve secde güller lacivert ve kırmızı renk altınla bezenmiştir.

“Murassa Cilt Kabi”

Resim 26. NEKTY 06553 Sağ Kapak ve Sol Kapak

Çizim 13. NEKTY 06553 Sağ Kap ve Sol Kap

Resim Ölçüsü: 213 mm x 132 mm

SONUÇ

İstanbul Üniversitesi nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe ve Arapça el yazma koleksiyonlarda çarküşe ciltlerin ortak özellik olarak deri ve kumaş üzerine işlenmiş olması, iş tekniğinde şemse, köşebent, salbek ve sırt kısmında işlenmesi dikkat çekicidir.

Bu eserler görsel ve teknik açıdan incelenmiş olup, gün yüzüne çıkması sağlanmıştır. Türk Kültürü'nün bir parçası olan geleneksel sanatlarımızda nakış işleme tekniğinin yeri ve önemi büyüktür.

Osmanlı Saraylarından günümüze kadar ulaşan bu nadide eserlerin uygulama ve tasarım açısından hazırlanan bu bildiri metni gelecek nesillere faydalı ve ışık tutacak nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmalar, kaybolmakta olan nakış işleme ve el sanatları açısından da ayrı bir değer taşımaktadır.

KAYNAKLAR

(Dr. Süleyman Berk, Eyüplü Hattatlar, Eyüp Sultan Belediyesi Yayınları. U. Derman “İki Kardeş Hattatlarımız, s.1-9)

ARITAN, Ahmet Saim (2008), “Türk Cilt San ‘atı”, Klasik Türk Cilt Sanatı Duayeni İslam Seçen: 45. Sanat Yılı Etkinliği, İBB, İstanbul.

ARITAN, Ahmet Saim, (1992) Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cilt Kapakları, (S.Ü Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.

ARITAN, Ahmet Saim, (1993), “Ciltçilik” İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, VII. İstanbul.

ARITAN, Ahmet Saim, (2008) Karamanoğulları Cilt San 'atı, Konya

ARITAN, Ahmet Saim, Batı Dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı ve Türk Cilt San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstem, yıl:8 sayı: 15,2010.

AYDIN, Feyzi, (2015) Denizli Akşitler Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Yazma Eserlerin Cilt Tezyinat Açısından İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

BERKER, Nurhayat, Türk İşlemelerinden Örnekler, s.6, Akbank Yayınları, Türk süsleme Sanatları Seri 1

BOYDAK, Fatma Şeyma, Fatih Devri Cilt Sanatı V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Bildiriler Kitabı III

BOYDAK, Fatma Şeyma, Türk Cild Sanatında Mücellid Mühürleri, Palet Yayınları, Mart, 2023, Konya

ÇAKMAK, YASİN, (2013) Bursa İnebey Kütüphanesi'nde Bulunan Ulu Cami Koleksiyonuna Ait Yazma Eserlerin Şemse Cilt Kapakları, Yüksek lisans Tezi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

ÇİĞ, Kemal (1971), Türk Kitap Kapları, İstanbul.

GÖNÜL, Macide, Türk Elişleri Sanatı (XVI-XIX. Yüzyıl) ,14 Nisan 1973 Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

İNAY, Özlem, (2016) Türk İslam Kitap Sanatında Lake Cilt Tasarımları, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sanat Tarihi Bilim Dalı, Türk İslam Sanatları Programı, İstanbul.

KORKUSUZ, Suheyra, (1980) Nakış – Temel Ders Kitabı, s.1-2, Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, MEB İstanbul.

ÖVÜÇ, Rafia, Türk İşleme Desenleri, (1986) .5 Sayılı Matbaa, İstanbul,

ÖZEN, Mine Esiner, (1998) Türk Cilt Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

ÖZKESER, Nurgül, (2022) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe ve Arapça Yazma Eserlerin İşlemeli Kumaş Ciltlerinin Teknik ve Desen Analizi, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

TANRIVERDİ, Nurgül, (2019) Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kütüphanesi Kumaş Ciltlerinin Araştırma ve Uygulaması, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Yazır, Elmalılı Hamdi, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet Yayınları

<https://kutuphane.istanbul.edu.tr/tr/content/nadir-eserler-kutuphanesi/iletisim>

<https://muzeyum.istanbul.edu.tr/tr/content/koleksiyonlar/nadir-eserler-kutuphanesi>

<http://www.oktayaras.com/istanbul-universitesi-nadir-eserler-kutuphanesi/tr/5648>

<https://muzeyum.istanbul.edu.tr/tr/content/koleksiyonlar>

<https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>

<http://acikerisim.istanbul.edu.tr/https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>

<http://acikerisim.istanbul.edu.tr/>

<http://wowturkey.com/forum>

<http://www.oktayaras.com/istanbul-universitesi-nadir-eserler-kutuphanesi/tr/5648>

<https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>

<https://www.kutuphane.istanbul.edu.tr>